

Quan la pintura es fa amb les mans

Salvador Dalí: el descobridor del paisatge empordanès segons Josep Pla

L'amistat entre Josep Pla i Salvador Dalí és més que coneguda. Ambdós trobaren, tot i la diferència que els separava, un punt de trobada intel·lectual fecund. Pel que sembla, la seva coneixença es remunta a l'any 1926 en alguna de les tertúlies que es feien a l'Ateneu Barcelonès, però seria dos anys després, el 1928, quan hi ha constància documentada d'una conferència que Dalí pronuncià a la Sala Parés i que portà cua. Dalí va presentar una mena de postulat teòric de profunda influència freudiana en el qual defensava que l'art del moment s'havia de basar en tres premisses estètiques determinades —la intuïció, l'instint i l'inconscient— a través de les quals poder captar tota la realitat. Pla sortí en defensa del jove pintor en considerar que aquells eren els principis que més s'adequaven a la sensibilitat artística del moment, i a partir d'aleshores s'inicià una llarga amistat.

CARLOTA MARZO > TEXT

Josep Pla és sense cap mena de dubte un dels millors literats que ens ha donat la nostra terra. Planer, àgil, d'una lucidesa envejable i d'una consistència formal i teòrica absolutes, amb ell sembla que escriure sigui fàcil. Amb Pla hi ha una recerca persistent per trobar la paraula justa o, més ben dit, per saber triar l'adjectiu adequat. Pla mai no és sobrer, sinó més aviat perfilat, incisiu quan cal i sense extravagàncies ni floritures innecessàries. Empordanès de la primera a l'última lletra, va dedicar un capítol dels seus *Homenots* al seu amic Salvador Dalí, i va donar molta importància a la terra que els havia vist créixer com a catalitzadora dels motius més vitals en la trajectòria del figuerenc com a pintor. Per a ell, Salvador Dalí fou qui fou per la descoberta de l'Alt Empordà en termes artístics.

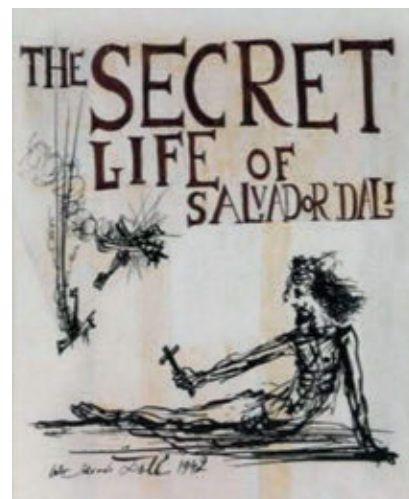
Segurament hi ha tres factors que, com apunta Pla, marquen decisivament la trajectòria de Dalí: les classes

sota el mestratge academicista de Juan Núñez Fernández, la geografia empordanesa i la lectura de Sigmund Freud. En el seu cas, tot allò que no deriva d'aquests tres fets és mer afegit.

Josep Pla apunta taxativament que Dalí és, de fet, el gran descobridor del paisatge del nostre país. És el primer, al seu parer, d'entendre'l en la seva essència més pura, allò que no haurien aconseguit els seus predecessors. Per a Pla, fill de la mateixa terra, «aquest fet ha d'ésser tingut, en l'elaboració de l'obra que ha fet, com un element importantíssim, decisiu, transcendental».

Dalí és el primer de plasmar el paisatge de l'Alt Empordà a través de l'òptica dels grans analistes, amb una preci-

Dalí és el primer de plasmar el paisatge de l'Alt Empordà a través de l'òptica dels grans analistes, amb una precisió i una eficàcia absolutes

sió i una eficàcia absolutes. Construeix la seva trajectòria dins del surrealisme a partir d'una concepció molt allunyada de qualsevol mena de revolució, i la terra empordanesa esdevé la seva única font d'inesgotable inspiració.

Salvador Dalí carrega amb una formació acadèmica sòlida com una columna grega gràcies al mestratge clàssic de Núñez, fet transcendental i que esdevé la clau de volta respecte als artistes que li són contemporanis, ja que va sempre, en aquest sentit, un pas enda-

OBRES D'INATGE DE SALVADOR DALÍ RESERVATS. FUNDACIÓ GAL·LA-SALVADOR DALÍ, FIGUERES, 2016

vant. En el cas dalinià l'anacronisme és curiós perquè, de fet, es concep la seva pintura com una gran revolució quan, en origen, Dalí partí d'una disciplina i conservadorisme pictòric que, més que al trencament, tendien a la reacció.

El seu primer impuls artístic s'havia de satisfer tant sí com no amb la força i l'energia que li proporcionava el paisatge empordanès. La immediatesa de la proximitat i de la quotidianitat terrenal que l'envoltaren protagonitzen els seus primers llenços. Només cal observar la seva obra *Mercat*, que li valgué l'any 1922 el primer premi a les Galeries Dalmau en el Concurs-exposició d'obres d'art originals d'estudiants, de l'Associació Catalana d'Estudiants, que és un clar reflex de la humanitat viva i pintoresca dels mercats de pagès.

La tramuntana tot ho mou però tot ho neteja, i el cel empordanès és el resultat d'una amalgama tan natural com artística. Per això, el factor meteorològic d'aquesta terra és crucial en la creació d'un paisatge amb nom i característiques pròpies, allò que Dalí va saber caçar al vol durant els primers anys de la seva joventut amb obres de clara reminiscència impressionista, puntillista i noucentista, com és el cas d'*El llac de Vilabertran*, que va pintar amb tan sols amb setze anys, i que és una mostra de la seva genialitat i del domini absolut del pinzell. Ell mateix comentaria a *La meua vida secreta* que «la geologia única d'aquest estimat pla

<< Salvador Dalí a l'Institut Muntaner de Figueres.

de l'Empordà, amb la seva tremenda vigoria, havia de modelar tota l'estètica de la filosofia del meu paisatge».

Aquests primers anys, que anirien des de 1916 fins a la seva primera exposició individual a les Galeries Dalmau el 1925, Dalí els dedicà majoritàriament a la contemplació del paisatge empordanès, i és aleshores quan es fa més evident la puresa dalinià, la d'un art desproveït de cap tipus d'embolcallament pretensions, és a dir, la d'un art per l'art. Potser és Dalí abans de ser Dalí o, tal com deia Pla, Dalí és qui protagonitza en aquests primers anys de descoberta personal que «la pintura no s'ha pas fet exclusivament amb idees; la pintura s'ha fet i es fa amb les mans».

El cert és que la posterior aposta pel surrealisme, que anà acompanyada de la creació paral·lela d'un personatge estrambòtic d'ell mateix, i que fou l'únic motiu pel qual pogué entrar en contacte amb les grans col·leccions mundials, va dividir, en el seu cas, el públic. El Dalí surrealista pot agradar fins al paroxisme o, al contrari, provocar un rebuig rotund; difícilment s'hi troba un

El seu primer impuls artístic s'havia de satisfer tant sí com no amb la força i l'energia que li proporcionava el paisatge empordanès

punt mitjà. D'alguna manera, el pintor de Figueres protagonitzava, amb la seva pseudobogeria paranoica fingida, un simple joc d'estratègia, l'únic capaç de concordar amb l'esnobisme social del moment. Que Dalí fou un *showman* no en tenim cap mena de dubte. De fet, fou extravagant, excèntric, estrafolari, estrany, llunàtic, però al mateix temps assenyat i lúcid, fonament que trobà en els seus primers temptejos artístics de la mà de Núñez i que li va permetre, en definitiva, surar i mantenir-se pel damunt dels sismes de l'art.

En aquest sentit, el Dalí surrealista pot agradar més o menys però no podem negar que, més enllà de moviments i postulats, és un gran pintor amb un concepte pur de l'espai i un sentit agudíssim de la distribució, aspecte que es pot observar en les seves primeres obres de joventut i en la descoberta de l'Empordà com a motiu pictòric, que són, en el fons, les més definitòries i les que catapultaren la seva carrera a l'èxit. Les obres d'aquells anys estan dotades d'una atracció, d'un acostament, d'una solidesa i d'una personalitat envejables, tan sols dignes dels grans artistes. Com digué Pla, «Dalí viu amb el paisatge que descobrí [...] el descobriment del paisatge de l'Alt Empordà ha estat, és i serà l'obsessió de la seva vida».

Carlota Marzo Barón
és estudiant d'Humanitats a la
Universitat Pompeu Fabra.